

Oproep Eerste Kamer: versterk onze digitale basis

Omgeving en context

Sinds de lancering van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) is de urgentie rondom het thema digitalisering alleen maar toegenomen. Legio gebeurtenissen in 2025 maken dat duidelijk: in februari is de hoofdaanklager van het Internationaal strafhof eenzijdig afgesloten van Microsoft-diensten; bijna 3.000 medewerkers van het Openbaar Ministerie uitten hun zorgen over de gebrekkige ict-systemen; en zowel de overstap van de Belastingdienst naar Microsoft 365 als de aangekondigde overname van het bedrijf Solvinity leidden tot een maatschappelijk debat. Deze ontwikkelingen onderstrepen dat digitalisering de ruggengraat van onze samenleving is geworden en dat die urgent moet worden versterkt. De uitvoering van de NDS kan dit realiseren, maar vereist eendracht, toereikende investeringen en een blijvende focus.

De overheidsbreed vastgestelde NDS markeert waarom het versterken van de digitale basis noodzakelijk is en op welke prioriteiten we deze opgave gezamenlijk oppakken. De NDS is hiermee een voorbeeld van succesvolle overheidsbrede samenwerking, maar vergt de komende jaren het daadwerkelijk doorbreken van silo's en (organisatie)grenzen. Regie, standaardisatie en implementatie via heldere doelen en investeringen zijn daarom centrale elementen in de NDS.

In dit position paper reik ik drie concrete handvatten aan om de uitvoering van de NDS te versterken die aansluiten op de taken en positie van de Eerste Kamer:

- Toetsen van de uitvoerbaarheid en daarmee het steunen van 'de vrijblijvendheid voorbij';
- Toetsen van beleid en wetgeving op samenhang, in lijn met de NDS;
- Toezien dat er investeringen beschikbaar komen voor het realiseren van de NDS.

De vrijblijvendheid voorbij

De regering onderschrijft met de NDS dat de implementatie van standaarden en generieke voorzieningen centraal onderdeel is van het digitaliseringsbeleid. Dat betekent echter niet dat snelle implementatie vanzelfsprekend is. Daarom doe ik als eerste oproep: zie toe op de overheidsbrede implementatie van generieke standaarden en voorzieningen. Steun daarmee de 'vrijblijvendheid voorbij': niet langer iedere overheidsorganisatie voor zich, maar werken volgens centrale afspraken en standaarden.

De overheidsbrede standaarden en afspraken die worden vastgesteld, vragen om implementatie door circa 1500 autonome overheidsorganisaties. Deze 1500 organisaties zijn zelf verantwoordelijk en bevoegd voor hun IT landschap. Dat implementatie niet vanzelf gaat zien we bijvoorbeeld in de monitor van het Forum Standaardisatie¹. Ook blijkt dat de toepassing van de basisregels uit de baseline informatiebeveiliging overheid (BIO) niet vanzelf gaat. Uit de analyse van de Informatiebeveiligingsdienst (IBD) blijkt bijvoorbeeld dat de toepassing van deze basisregels nog niet overal gebeurt, terwijl het wel bijdraagt aan het voorkomen van incidenten zoals bijvoorbeeld bij de gemeenten Hof van Twente en Buren. Brede toepassing en gebruik van standaarden en voorzieningen is essentieel. Wanneer alle betrokken organisaties de standaarden toepassen, wordt de digitale basis daadwerkelijk versterkt.

¹ Het Forum Standaardisatie is onderdeel van de governance van het Meerjarenprogramma Infrastructuur Digitale Overheid (MIDO). De jaarlijkse monitor geeft inzicht in de toepassing van open standaarden. Te raadplegen via: <https://www.forumstandaardisatie.nl/metingen/monitor>.

Dit succesvol doen vereist twee belangrijke dingen. Ten eerste dat zowel het bestaande werk als nieuwe initiatieven op basis van standaarden en voorzieningen. We kunnen niet meer toestaan dat iedereen eigen standaarden opstelt. Ten tweede dat er ook “operationele slagkracht” is om de transitie te maken en implementatie te versnellen. Vergelijkbare bewegingen zijn internationaal zichtbaar: het Verenigd Koninkrijk stuurt via het Government Digital Service (GDS) op centrale kaders en herbruikbare componenten en Denemarken bundelt gestandaardiseerde gemeentelijke IT-inkoop via KOMBIT voor efficiëntere oplossingen.

Uiteindelijk hangt de mate van uitvoerbaarheid van wetgeving samen met de standaardisatie en de verhouding tot het bestaande landschap. Daarom is het belangrijk vanuit uw kamer hier scherp op te sturen.

Toetsen van beleid en wetgeving op samenhang, in lijn met de NDS

Om de strategische doelstellingen van de NDS te realiseren, is regie op samenhang noodzakelijk. Ik roep u daarom op om nieuwe wetgeving te beoordelen aan de hand van een digitale toets, een idee dat in beide Kamers al wordt besproken.² Het daadwerkelijk institutionaliseren van een digitale toets stelt uw Kamer in staat om vanaf het begin regie te voeren op de digitale aspecten van wetgeving en beleidsvorming processen.

De Eerste Kamer heeft hierin al belangrijke stappen gezet. In de brief³ aan de regering met elf verbetervoorstellen voor uitvoeringstoetsen roept uw kamer expliciet op uitvoeringsorganisaties te vragen naar digitale uitvoerbaarheid. Ook heeft de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, naar aanleiding van de motie van Kamerlid Fiers⁴, bevestigd dat Europese regelgeving onder de NDS in samenwerking tussen Rijk en medeoverheden wordt geïmplementeerd.

Een digitale (uitvoerings)toets, kan helpen om zaken als architectuur, bestaande koppelvlakken, juridische en semantische voorwaarden en technische interoperabiliteit te toetsen. Met een digitale toets is de Eerste Kamer beter in staat om samenhang en uitvoerbaarheid te beoordelen.

Toezen op investeringen in het realiseren van de NDS

De Eerste Kamer kan de (stand van zaken) investeringsagenda van de NDS steunen en erop toezien dat middelen voor digitalisering in alle domeinen volgens afgesproken standaarden worden besteed.

De definitieve NDS investeringsagenda wordt in het tweede kwartaal van 2026 verwacht. In de brief⁵ van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede Kamer is een eerste stand van zaken van de investeringsagenda opgesteld die inzicht geeft in welke middelen nodig zijn voor het realiseren van de NDS.

Daarnaast biedt de NDS kaders en standaarden die door andere domeinen moeten worden omarmd. Wanneer deze domeinen eigen wetgeving en investeringen voorstellen, kan worden getoetst of deze voldoen aan de afspraken, standaarden en voorzieningen die in de NDS worden geïmplementeerd en hier geen parallelle financieringsstroom ontstaat voor hetzelfde. De digitale toets zou hier houvast voor moeten geven.

Naast deze twee punten is het goed om op te merken dat de uitgaven van de Nederlandse overheid aan ICT een impuls kunnen geven aan het Nederlandse en Europese bedrijfsleven en daarmee aan het verdienvermogen van Nederland. Als overheden hun inkoopkracht bundelen en alle aspecten

² De Vaste Kamercommissie Digitale Zaken (DiZa) van de Tweede Kamer in haar eindverslag over de *digitale rechtsstaat*² voor het opnemen van een digitale toets in het wetgevingstraject.

³ Brief van de voorzitter van de eerste kamer der staten-generaal - modernisering van de overheid.

⁴ Motie van het lid Fiers c.s. over diverse voorwaarden voor toetsing bij toekomstige digitaliseringswetgeving door de Eerste Kamer.

⁵ Aanbiedingsbrief Nederlandse Digitaliseringsstrategie.

van de NDS meewegen kunnen zij als launching customer van nieuwe diensten en bedrijven onze economische positie versterken.

Conclusie

De NDS biedt een unieke kans om de digitale basis van onze overheid te versterken. Om deze ambitie waar te maken, is gezamenlijke actie nodig. De Eerste Kamer speelt hierin een belangrijke rol.

De drie concrete handvatten die ik hierboven uiteengezet heb zijn: ga de vrijblijvendheid in het IT landschap voorbij en zorg voor overheidsbrede implementatie van generieke standaarden om fragmentatie van het digitale landschap tegen te gaan. Voer een digitale toets in, waardoor digitale samenhang een vast onderdeel van de beleid en wetgevingscyclus is. Zet het budgetrecht in om langjarige investeringen in de digitale basis te garanderen en te sturen op samenhang.

Uiteraard ben ik graag bereid om dit verder toe te lichten. U kunt contact opnemen via directeurvngrealisatie@vng.nl

Nathan Ducastel, voorzitter NDS-raad en directeur VNG Realisatie.